

בס"ד. י"א ניסן, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי' אלקינו אתכם¹, ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה ובורוע נטויו² וגו'³, ומסיים³, ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את הוי' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה. וידוע הדיוק בזה, דהנה, שאלה זו היא שאלת בן חכם, והראי', שידוע שהתורה נחלקת לעדות חוקים ומשפטים [לא כהבן שהוא היפך דחכם שאומר באופן כללי מה העבודה הזאת לכם⁴, וגם לא כהבן שאומר באופן כללי מה זאת⁵, אלא להיותו בן חכם יודע הוא אודות פרטי החילוקים דעדות חוקים ומשפטים], וכיון שהוא בן חכם היודע פרטי התורה ומצוותי', צריך להבין מהי שאלתו למה נתן הקב"ה התורה ומצוותי', הרי כל התורה (בתושב"כ, ועאכו"כ בתושבע"פ) מלאה בהענין דכוונת המצוות ושכר המצוות, ומה מקום להשאלה מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי' אלקינו אתכם. גם צריך להבין⁶ מ"ש ואמרת לבנך עבדים היינו וגו' ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה ליראה גו', מהו הקשר בין עבדים היינו גו' להענין דויצונו הוי' לעשות את כל החוקים גו', דלכאורה, המענה על השאלה מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה גו', היא, ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה ליראה גו' לטוב לנו כל הימים גו', ולמה מקדים בהמענה עבדים היינו לפרעה במצרים. גם צריך להבין, דהשאלה היא מה העדות והחוקים והמשפטים, והמענה הוא ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים גו', דלכאורה ה"ז מענה רק על השאלה בענין החוקים, וא"כ עדיין נשארה השאלה בנוגע להציווי על עדות ומשפטים.

(ב) **והנה** כללות נקודת הביאור בזה⁷, דלהיותו בן חכם, יודע הוא ענין התורה ומצוותי', שמצוה לשון צוותא⁸, היינו, שע"י המצוות

(6) ראה גם רד"ה כי ישאלך ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 43).

(7) ראה גם ד"ה ויקם עדות ביעקב ה'ש"ת פ"ג (שם ע' 53 ואילך).

(8) לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(1) ואתחנן ו, כ.

(2) הגש"פ, מואתחנן שם, כא.

(3) שם, כד.

(4) בא יב, כו.

(5) שם יג, יד ובפרש"י.

נעשה צוותא וחיבור עם מצוה המצוות. ועאכו"כ בנוגע לתורה, כמבואר בתניא⁹ במעלת התורה לגבי המצוות, שהמצוות, רמ"ח פיקודין, הם רמ"ח אברים דמלכא¹⁰, משא"כ התורה היא למעלה מזה, דאורייתא וקב"ה כולא חד¹¹, ולא אברים דמלכא לחוד כפיקודין. ותוכן שאלתו, איך נעשה הענין דצוותא וחיבור עם הקב"ה (צוה ה' אלקינו אתכם) ע"י עדות חוקים ומשפטים שנעשים ע"י הגוף בענינים גשמיים דוקא, דלכאורה, הענין דצוותא וחיבור עם הקב"ה שייך יותר ע"י עבודת המס"נ, ע"י עבודה רוחנית, ע"י עבודת נפש האלקית, ולא ע"י עדות חוקים ומשפטים בענינים גשמיים.

ויש להוסיף בביאור דיוק הלשון עדות חוקים ומשפטים דוקא, שג' לשונות אלה מורים על דרגא פחותה בקיום המצוות גופא. והענין בזה, דהנה, ענין העדות¹² שייך דוקא על דבר שאינו נראה בגלוי, ועד שאפילו בדבר שאינו נראה עתה אבל זהו מילתא דעבידא לאגלויי¹³ לאחר זמן, אין צריך לזה עדות¹⁴. ומזה מובן שענין העדות שבקיום המצוות מורה שהאדם המקיימם הוא במעמד ומצב שעניני אלקות הם אפילו לא מילתא דעבידא לאגלויי, והמצוות שמקיים הם רק כמו עדות על זה. ועד"ז חוקים, מלשון חקיקה, הרי ענין החקיקה דורש יגיעה בכח העשי' הרבה יותר מאשר בענין הכתיבה, ועאכו"כ מאשר בענין האמירה, ומזה מובן שענין החוקים שבמצוות מורה שהאדם המקיימם הוא במעמד ומצב שכדי שיתקבל אצלו ענין קיום הציווי דה' אלקינו יש צורך בענין של חקיקה שבאה ע"י יגיעה עצומה. וזהו גם שחוקים הם מצוות שהשטן ואומות העולם מונין בהם את ישראל כו'¹⁵, היינו, שלא זו בלבד שאינם ע"פ שכל, אלא עוד זאת, שהם היפך השכל, ואעפ"כ מקיים אותם. ומזה מובן שהאדם המקיימם הוא במעמד ומצב שהשכל שלו אומר להיפך. ועד"ז משפטים, שהם הענינים המובנים גם בשכל האדם, בשכל אנושי, ושכל דנפש הבהמית, שרוח הבהמה היורדת היא למטה¹⁶, שמזה מובן שהמצוה ירדה להתלבש בלבוש כזה שאפילו מצד רוח הבהמה היורדת

9 פכ"ג.

13 ר"ה כב, ב. וש"נ.

10 ראה תקו"ז ת"ל.

14 בלקו"ת שם: לא הצריכה התורה

11 בתניא שם הובא בשם הזוהר. וראה

15 עדות. ובסה"מ ה'ש"ת שם: על מילתא דעבידא לגלויי אין צריכים עדות גמורה.

12 זוהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו ותכ"ב.

15 פרש"י ר"פ חוקת, מיומא סז, ב.

12 לקו"ת פקודי ד, סע"א ואילך. סה"מ

16 קהלת ג, כא.

ה'ש"ת שם ע' 51.

למטה מובן שצ"ל כיבוד אב ואם, וכיו"ב בשאר המצוות שכליות (או שמעיות¹⁷) שנקראים בשם משפטים. וזוהי שאלת הבן חכם, למה צריכים לעניינים עדות חוקים ומשפטים דוקא, שהם רחוקים כ"כ מתכלית הכוונה דצוותא וחיבור עם מצוה המצוות ונותן התורה.

ומדייק בהשאלה אשר צוה הוי' אלקינו אתכם¹⁸, ולא אותנו, שאין כוונתו להוציא את עצמו מן הכלל (כלשון ההגדה בנוגע להבן שהוא היפך דחכם), כי אם לבאר ולחזק שאלתו כיצד נעשה צוותא וחיבור ע"י העדות והחוקים והמשפטים שמקיימים אתם (אשר צוה הוי' אלקינו אתכם) בעניינים גשמיים דוקא, שאין זה כמו קיום המצוות שהי' לפני"ז ע"י האבות שעיקר קיום המצוות הי' ברוחניות. דהנה, אף שגם עבודת האבות היתה קשורה גם עם דבר גשמי, כמו עבודת אברהם אוהבי¹⁹ במדת החסד שהיתה קשורה עם הכנסת אורחים כפשוטה²⁰, ועד"ז עבודת יצחק שהיתה קשורה עם חפירת בארות²¹, ועד"ז עבודת יעקב שהיתה קשורה עם המקלות²², הרי זה רק שעבודתם הי' בדבר גשמי, אבל הפעולה שפעלו עי"ז היתה בעניינים רוחניים, וכמו אברהם שעבודתו במדת האהבה היתה באופן דהלוך ונסוע הנגבה²³, ועד"ז פחד יצחק²⁴, ועד"ז מדת אמת ליעקב²⁵, היינו, שעבודתם היתה עבודה רוחנית, ובלשון המדרש²⁶ כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו, בדוגמת הריח, שהנשמה נהנית ממנו²⁷. משא"כ מה שצוה הוי' אלקינו אתכם, אינו כמו עבודת האבות, אלא עדות חוקים ומשפטים דוקא. ולכן אינו אומר אשר צוה הוי' אלקינו אותנו, אלא אתכם, כי השאלה ששואל אצל אלו המקיימים את העדות והחוקים והמשפטים היא מצד זה שמתקבל בשכלו שקיום המצוות צריך להיות כמו שהי' אצל האבות, שהם גם האבות שלו (של השואל), דאין קורין אבות אלא לשלשה²⁸, ולא כמו שצוה הוי' אלקינו אתכם, עדות חוקים ומשפטים.

-
17) ראה גם "רשימות" חוברת קג הערה ובכ"מ.	
18) ראה סה"מ היש"ת שם ע' 53 ואילך.	24) ויצא לא, מב. וראה — ספר הערכים
19) ישעי' מא, ח.	25) מיכה ז, כ. וראה תניא אגה"ק ס"ו.
20) סוטה יו"ד, א. וש"נ.	26) שהש"ר פ"א, ג (א). נתבאר בסה"מ
21) תולדות כו, יח ואילך. תו"א תולדות	27) תרע"ח ע' קסד. תש"ו ע' 95 ואילך.
22) ויצא ל, לו ואילך. זח"א קסב, א.	28) שם טז, ב. וראה תו"א ר"פ וארא.
23) ג. ובכ"מ.	

ג) ועל זה בא המענה שנקודתו היא ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו. והענין בזה²⁹, דהנה, כתיב³⁰ יראו מהוי', וכתיב³¹ יראו את הוי' (ע"ד מ"ש כאן ליראה את הוי'), שמוסיף תיבת את שפירושו דבר הטפל³². והיינו, שב' פסוקים אלה הם ב' דרגות הכלליות ביראה, יראה תתאה ויראה עילאה³³. יראו מהוי' (ללא תיבת את), שאינו טפל, להיותו מציאות בפני עצמו, אלא שהוא ירא מהוי', קאי על יראה תתאה. ויש יראה נעלית יותר, ובכללות הו"ע יראה עילאה, שעז"נ יראו את הוי', שהוא טפל ואינו מציאות בפ"ע. וזהו אומרו ויצונו גו' ליראה את הוי' גו', שתכלית הכוונה (דעדות חוקים ומשפטים, ודכאו"א מישראל) היא ליראה את הוי', שיבוא להדרגא דיראה עילאה, עד לביטול במציאות. ועז"נ ויצונו גו' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את הוי', היינו, שכדי שקיום כל המצוות (לא רק המצוות שנקראים חוקים, אלא גם המצוות שנקראים עדות ומשפטים) יהי' באופן שיביא ליראה את הוי', צ"ל קיום המצוות באופן של ביטול המציאות, ובכללות, מתוך השתדלות עצומה ויגיעה עצומה, שזהו"ע דחוקים, מלשון חקיקה, חוקה חקתי כו'³⁴, שלא זו בלבד שאין זה מצד השכל, אלא אדרבה, היפך השכל, וא"כ ה"ז היפך מציאותו, להיותו עם חכם ונבו³⁵, שכל מציאותו הו"ע השכל, ואעפ"כ מקיים זה מצד ענין החוקה, אפילו בהמצוות דעדות, ואפילו בהמצוות דמשפטים³⁶.

ומקדים לזה עבדים היינו לפרעה במצרים וגו', ולכן, ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את הוי'. והענין בזה, שטעם החילוק בין העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי' אתכם, שהם בעינינו גשמיים דוקא, להמצוות שקיימו האבות ברוחניות (שזוהי שאלת הבן חכם), הוא, שבזמן האבות לא הי' העולם מזוכך ומוכשר לקבל פעולת האור דעדות חוקים ומשפטים בגשמיות העולם, ולכן היו המצוות ריחות בלבד, דבר שהנשמה נהנית ממנו²⁷, אבל אינו פועל על הגוף, היינו, שהוא רק מחזק את הקשר שבין הנשמה להגוף, אבל אינו כאכילה ושתי' ורפואה הפועלים על הגוף ובתוך הגוף. וכדי להיות

29 ראה גם לקו"ת במדבר יג, ב. קונטרס
העבודה פ"ג (ע' 20). וש"י.
30 תהלים לג, ח.
31 שם לד, יו"ד.
32 פסחים כב, ב. ועוד.
33 ראה תניא פמ"ג.
34 תנחומא חוקת ג. שם, ח. במדבר
פ"ט, א. שם, ח. יל"ש ר"פ חוקת. פרש"י
שם.
35 ואתחנן ד, ו.
36 ראה גם סד"ה ויקם עדות ביעקב
ה"ש"ת (שם ע' 57).

הפעולה דקיום המצוות בגשמיות העולם (העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי' אתכם), הוצרכה להיות ההקדמה דעבדים היינו לפרעה במצרים, עבדים דייקא, כמבואר בתו"א³⁷ בענין עובד אלקים שהוא מלשון עיבוד עורות, דקאי על היגיעה לשנות (איבערמאָכן) את חומריות העולם ואת גשמיות העולם, שענין זה נעשה ע"י העבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך³⁸, שע"י נודרך העולם³⁹ ונעשה ראוי לקבל את הגילוי אור דעדות חוקים ומשפטים באופן שיפעל בגשמיות העולם ויבטל את חומריות העולם, שזהו ע"ד פעולת החקיקה בנפש הבהמית והגוף הגשמי, שנעשה ע"י יגיעה עצומה (כדוגמת כח העשי' שבחקיקה, שהוא שלא בערך יותר מאשר בכתיבה ואמירה כנ"ל), שע"י יבוא ליראה את הוי', שיתבטל ממציאיותו.

וזהו שמסיים בכתוב ויצונו גו' לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, דמ"ש כהיום הזה קאי על כללות ענין הגאולה שנקראת בשם יום⁴⁰ (היפך ענין הגלות, אותותינו לא ראינו⁴¹, שנקרא בשם לילה⁴²), וענין זה הי' ביציאת מצרים, שהי' באופן של לילה כיום יאיר⁴³, שהלילה עצמו האיר, היינו, לא רק יתרון האור מתוך החושך⁴⁴, אלא שהחושך עצמו נעשה אור.

(ד) **ויש** לקשר זה עם מ"ש⁴⁵ לשלמה וגו', וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ גו' ואויביו עפר ילחכו⁴⁶, ומסיים וימלא כבודו את כל הארץ⁴⁷. והענין בזה, שענינו של שלמה הוא כמ"ש בדברי הימים⁴⁸ שלום ושקט אתן על ישראל בימיו, היינו, שלא יהיו זקוקים לענין של מלחמה כלל, וכמבואר בדרושי פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי⁴⁹, שהשלימות בזה תהי' בימות המשיח בגלוי, וההתחלה בזה היתה בימי שלמה, דקיימא סיהרא באשלמותא⁵⁰. וממשיך, אלקים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך, דקאי על כל אחד מישראל שנקרא בשם מלך ובן מלך,

(45) תהלים עב, א. — הקאפיטל שמתחילים לומר בי"א ניסן השתא (ראה לעיל ח"א ע' 1 ואילך).
 (46) שם, ח"ט.
 (47) שם, יט.
 (48) א' כב, ט.
 (49) שערי תשובה ח"א נו, א.
 (50) ראה זוהר ח"א קנ, א. ח"ב פה, רע"א. שמור"ר פט"ו, כו.

(37) בראשית ה, ב. משפטים עו, א.
 (38) שמות א, יד.
 (39) ראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך.
 ובכ"מ.
 (40) ראה סה"מ תש"ח ע' 153.
 (41) תהלים עד, ט.
 (42) זח"ג סז, רע"ב.
 (43) שם קלט, יב. וראה זח"ב לח, א.
 (44) קהלת ב, יג.

כמבואר בזהר⁵¹ דמלכים ובני מלכים איקרו. וממשיך בכתוב⁵² ידין עמך בצדק וענייך במשפט, היינו, שישראל הם הפועלים ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט⁵³, וכמבואר בתו"א⁵⁴ דע"י שעושה משפט בעצמו, נעשה ענין הצדקה (כללות כל המצוות⁵⁵) באופן נעלה יותר, כיון שנעשה אצלו הענין דאנכי עפר ואפר (כמ"ש באברהם)⁵⁶, ויתירה מזה, שמצד העילוי דמ"ת לגבי עבודת האבות, נעשה גם ליראה את הוי', שמתבטל ממציאיותו. ועי"ז נעשית גם הפעולה בעולם באופן שוירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ גו' ואויביו עפר ילחכו, ומסיים וימלא כבודו את כל הארץ, שגם בארץ הלזו הגשמית ימלא כבודו, דקאי על הכבוד שנעשה מצד הענין דעושה נפלאות לבדו (שנאמר בפסוק שלפנ"ז)⁵⁷, דקאי על עצמות ומהות, שהוא הוא העושה נפלאות (כתורת הבעש"ט בזה⁵⁸), והיינו, שכבוד זה שבא ע"י עושה נפלאות לבדו, יומשך בארץ, ובאופן דימלא כבודו את כל הארץ. וכל זה נעשה ע"י ההקדמה דעבדים היינו לפרעה במצרים, היינו, שבהיותו בהמצרים וגבולים דגשמיות עוה"ז, הרי הוא מתעסק כעבד, מלשון עיבוד עורות, באופן של חקיקה, שע"י"ז נעשה העולם כלי מוכשר באופן שלאחרי יצי"מ תהי' נתינת התורה מלמעלה למטה, לנשמות בגופים דוקא, כמארז"ל⁵⁹ למצרים ירדתם וכו', ועד"ז בעבודת האדם, שהענין דליראה את הוי', ביטול המציאות, יהי' (לא רק בנוגע להנשמה, אלא גם) בנוגע לנפש הבהמית והגוף הגשמי, שכל מציאותם תהי' רק למלאות רצון השם. וזה פועל לטוב לנו גו' לחיותנו, ובאופן דכהיום הזה, וכמ"ש⁶⁰ אתם נצבים היום כולכם, מה היום הזה מאיר לעולם כו'⁶¹, כן נעשה אצל כל אחד מישראל בגאולתו הפרטית, ובכללות אצל כל ישראל בגאולה הכללית, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות⁶², שאז יהי' לילה כיום יאיר, בקרוב ממש בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

58) רד"ה לעושה נפלאות תשי"ד (סה"מ תשי"ד ע' 49).

59) שבת פח, סע"ב.

60) נצבים כט, ט.

61) ראה תנחומא ר"פ נצבים. פרש"י

עה"פ שם, יב.

62) מיכה ז, טו.

51) ח"א כז, ב. תקו"ז בהקדמה (א, ב).

52) שם, ב.

53) וירא יח, יט.

54) בשלח סג, ב.

55) ראה תניא פל"ז.

56) וירא שם, כז.

57) שם, יח.